

УДК 378.046-021.66-027.561

НАТАЛІЯ САВЧЕНКО

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

МАГІСТРАТУРА ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ НАПРЯМІВ ОБНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті з'ясовуються організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи у зіставленні досвіду і перспектив.

Ключові слова: *освітньо-професійна програма, науково-педагогічні працівники, система підготовки, магістратура*

Постановка проблеми. Необхідність інтеграції України у світовий соціальний простір, зміни в ринку праці потребують перегляду підходів до підготовки спеціалістів у вищій школі та моніторингу ефективності здійснюваних заходів.

У світі відомі дві системи визначення змісту освіти: централізована, коли єдиний для всіх вузів зміст навчальних програм встановлюється на рівні держави (СРСР, Франція, Німеччина, Швеція, Японія), та децентралізована, при якій зміст навчання визначається на місцях, за активної участі самих вищих навчальних закладів (США, Великобританія, Канада).

Зміни, що мають місце в світовій економічній системі з другої половини 20-го ст., обумовлюють процеси автономізації вузів у вирішенні різних питань навчального процесу, і в т.ч. у визначенні змісту навчальних програм. Так, змінюється співвідношення великої та дрібної приватної власності. Крім цього, спостерігаються зміни в галузевій структурі економіки на користь секторів та галузей, які виробляють товари та послуги для особистого споживання, інтелектуального продукту та науково-технічного комплексу за рахунок зменшення паливно-сировинних галузей, державного споживання та воєнно-промислового комплексу. Тобто, в економіці підвищується значення невеликих підприємств (і у виробничих галузях, і у сфері послуг) як економічних одиниць, здатних більш гнучко та швидко реагувати на запити споживачів. А звідси витікає необхідність орієнтації підготовки спеціалістів на локальні (регіональні) ринки праці.

Необхідність інтеграції України у світовий соціальний простір, зміни в ринку праці потребують перегляду підходів до підготовки спеціалістів у вищій школі та моніторингу ефективності здійснюваних заходів.

Єдиний шлях до професійної підготовки, яка б враховувала регіональні особливості ринку – надання вузам більшої самостійності, їх автономізація. Але в останні роки в країнах, де історично склалася централізована форма управління вищою школою, спостерігаються стійкі тенденції до його демонополізації (Франція, Німеччина, Швеція, Японія). З іншого боку, вкрай децентралізовану модель (США) навряд чи можна вважати ідеалом.

Нині на науково-теоретичному та прикладному рівні не має чітко визначеної системи підготовки викладача вищого навчального закладу (ВНЗ), показників її якості, усвідомлення специфіки змісту навчального процесу, його відмінності від професійної підготовки вчителя.

Якщо освітній процес педагогів середньої загальноосвітньої школи реалізується на базі вищих педагогічних навчальних закладів й передбачає формування спеціального і педагогічного компоненту їх професійної компетентності й, відповідно, присвоєння кваліфікації «вчитель (за фахом)», то існуюча система підготовки майбутніх педагогів вищої школи є недостатньо ефективною і не задовольняє сучасних потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій педагогічній літературі професійна педагогічна діяльність довгий час розглядалась у єдиному контексті й не було достатньо чіткого розмежування професії вчителя загальноосвітнього навчального закладу і викладача вузу: характерних особливостей їх професійної діяльності, компонентів професійної компетентності, особистісних особливостей педагога тощо. Наукові пошуки в основному реалізовувались у напрямі дослідження професійної готовності педагога (А. Маркова, Л. Міщенко та ін.), його професійних знань (Т. Браже, З. Ісаєва та ін.), професіоналізму, майстерності, компетентності (В. Введевський, Н. Гузій, Н. Кузьміна, П. Вешетников та ін.), особливостей професійної педагогічної діяльності (В. Семиченко). Найважливіша кількість наукових робіт, у яких досліджується сутність професійної діяльності викладача ВНЗ у відповідності зі специфікою процесу навчання саме у вищій школі (О. Гура, М. Єрмоленко, І. Ісаєв, А. Коржуєв, В. Кузовлев, В. Міжеріков та ін.), особливостей організації навчального процесу, гармонійності та єдності застосування методів навчання та методів науки у ВНЗ (М. Нікандров, І. Огородніков, С. Архангельський та ін.).

Незважаючи на досить великий інтерес науковців до педагогічної діяльності у вузі, організації освітнього процесу, умов, що забезпечують ефективність формування того чи іншого компонента професійної компетентності майбутнього фахівця, проблема професійної підготовки науково-педагогічних працівників вищої школи залишається невирішеною. Це знаходить своє відображення у відсутності теоретично визначеної та методично забезпеченої системи підготовки фахівців саме до викладацької діяльності, її змісту, основних форм та методів організації навчальної діяльності.

Мета даної роботи полягає у визначенні організаційно-методичних засад, на яких має базуватися сучасна система підготовки викладачів для вищих навчальних закладів.

Основними завданнями визначені такі: охарактеризувати традиційну систему підготовки педагогів вищої школи, здійснити аналіз сучасної нормативної бази організації освітньої діяльності з підготовки науково-педагогічних кадрів; визначити місце і роль магістратури в системі професійної підготовки викладачів ВНЗ.

Вітчизняна система педагогічної освіти, ще починаючи з радянських часів, в основному була зорієнтована на підготовку кадрів для дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів. Педагогічні училища забезпечували підготовку вихователів системи дошкільного виховання й освіти та вчителів початкових класів, педагогічні вузи готували вчителів для середньої школи, майстрів для системи профтехосвіти. Механізмом відтворення науково-педагогічного персоналу вищих навчальних закладів була аспірантура. Незважаючи на престижність педагогічної діяльності у ВНЗ, високий конкурс на заміщення посад, зарахування до аспірантури, система підготовки викладачів ВНЗ, в її класичному вигляді, була відсутня (А. Коржуєв, В. Попоков). Основний час навчання аспіранта був присвячений роботі над дисертацією та підготовкою до кандидатських іспитів, серед яких педагогіка була відсутня. Тільки у педагогічних ВНЗ та деяких університетах читались лекції з педагогіки вищої школи й передбачалась педагогічна практика.

Основними джерелами формування професорсько-викладацького складу вузів довгий час залишались, в основному:

- випускники вищих навчальних закладів без наукового ступеня, вченого звання і досвіду роботи не тільки у вищій школі, а взагалі в освітній сфері. Професійне становлення цієї категорії педагогів, які теоретично і практично недостатньо підготовлені до виконання своїх функціональних обов'язків, шляхом спроб та помилок проходить одночасно з «підготовкою» ними фахівців - майбутніх педагогів середньої та вищої школи;
- практики, які не мають досвіду роботи в освітній системі, але безпосередньо займалися реалізацією діяльності за фахом;

– викладачі, які в процесі свого наукового росту отримали певну загальну педагогічну та психологічну підготовку в аспірантурі та докторантурі, мають певний досвід практичної діяльності та вузьку фахову спеціалізацію (залежно від напрямку та тематики дисертаційного дослідження) [2, с. 7].

На сьогодні ситуація дещо змінилась – на нормативному рівні задекларовано положення про те, що майбутній педагог вищої школи відповідно до діючого законодавства повинен мати повну вищу освіту й отримати спеціальну педагогічну підготовку. У зв'язку з приєднанням України до Болонської конвенції, переходом вищої освіти на ступеневу систему, згідно з «Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні», одним із основних місць в системі вищої освіти стає магістратура як спеціалізована частина з напрямку, що забезпечує підготовку кадрів для науково-дослідної й науково-педагогічної діяльності.

Покращення професійної підготовки спеціалістів у вищій школі вимагає комплексного підходу, оскільки визначається факторами різного порядку: суб'єктивними, пов'язаними з готовністю учасників навчального процесу перейти до нових форм та методів роботи; об'єктивними мікрофакторами, пов'язаними із змінами в організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі; макрофакторами, пов'язаними із вирішенням проблем на рівні державної політики, а саме: модернізація матеріально-технічної бази вузів, приведення у відповідність попиту на спеціалістів-випускників вищих навчальних закладів та їх пропозиції, створення умов для здійснення маркетингових заходів для просування на ринку праці кінцевого продукту системи вищої освіти – висококваліфікованого спеціаліста.

Освітньо-професійна програма підготовки магістра забезпечує одночасне здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та отримання кваліфікації магістра. Причому програма зорієнтована на термін не більше одного року і має включати «поглиблену фундаментальну, гуманітарну, соціально-економічну, психолого-педагогічну спеціальну та науково-практичну підготовку» [3, с. 13].

Завданням уведення магістратури є підготовка викладачів професійної школи (вищої, середньої спеціальної), які мають бути готові до здійснення пошуку і обробки інформації, професійної інтерпретації наукових результатів і трансляції їх в соціум за визначеними правилами [4]. На відміну від аспірантури, магістратура є однією із вузівських освітньо-професійних програм та форм підготовки, що забезпечує безперервність освіти – передбачає відповідну професійну підготовку на рівні бакалаврата. Системність даного процесу створює необхідні умови для вибору найбільш талановитих студентів для подальшої науково-педагогічної роботи.

Оскільки магістерська підготовка зорієнтована здебільшого на навчання через дослідження, то її можна розглядати, з одного боку, як підготовку до аспірантури, де можна здобути та апробувати перші наукові результати, з іншого – як місце, де здебільшого вирішуються освітні завдання, формується готовність до викладацької діяльності. Метою магістратури є підготовка кадрів до педагогічної діяльності у вищій школі (О. Фролов, С. Хамочина та ін.).

Таким чином, становлення і розвиток магістратури на сьогодні є одним з найважливіших напрямів оновлення системи вищої професійної освіти в контексті забезпечення спеціалізованої фундаментальної підготовки висококваліфікованих науково-дослідницьких та педагогічних кадрів. Бо саме цей інститут має виконувати такі основні функції: освітню, що передбачає оволодіння студентами знаннями необхідними для успішного виконання певних видів професійної діяльності; науково-дослідну, спрямовану на освоєння дослідницької діяльності в сфері наукового знання; професійну – що передбачає підготовку до педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі [6].

Педагогічний компонент підготовки, на думку вчених (О. Коржуєв, В. Попов та ін.), значною мірою інваріантний і не залежить від того, яку дисципліну і за яким фахом буде викладати майбутній педагог. Складовими педагогічної підготовки мають бути: спеціальний курс педагогіки вищої школи, форм та методів педагогічної діяльності, засобів вирішення різноманітних педагогічних ситуацій. Причому, у майбутніх педагогів має бути сформовано

вміння ставити різноманітні педагогічні задачі і розробляти методи їхнього вирішення, оптимально структурувати навчальний матеріал лекції, семінарського заняття [5].

Навчальний процес за магістерською програмою «магістр» організовується відповідно до Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, із урахуванням таких особливостей: навчання здійснюється за індивідуальним планом; навчальний час, відведений для самостійної роботи, повинен становити не менше 1/2 і не більше 2/3 загального обсягу часу, визначеного програмою підготовки магістра; на проведення індивідуальних занять може витратитися до 20 відсотків загального навчального часу, передбаченого програмою [4, с. 30]. Основними формами навчальних занять у вищих навчальних закладах визначено: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи; а основними видами – лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Вищі навчальні заклади можуть визначати і інші форми організації навчального процесу та види навчальних занять, крім встановлених Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, якщо вони не суперечать чинному законодавству щодо вищої освіти [1].

Зміст освіти «магістр» визначається нормативною та вибірковою частинами програми, яка розробляється у встановленому порядку, з такої спеціальності, що відповідає Переліку спеціальностей, що визначені для освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст, магістр» та окремих галузей знань для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», та відображається в галузевих стандартах. Галузеві стандарти вищої освіти за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем та напрямом є основою для професійної підготовки.

Висновки. Отже, аналіз організаційно-методичних засад, на яких має базуватися сучасна система підготовки викладачів ВНЗ, дає підстави зазначити, що магістратура посідає одне із основних місць у системі вищої освіти, яке має забезпечувати підготовку науково-педагогічного персоналу для вищих навчальних закладів. У зв'язку з цим особливої уваги набуває проблема оновлення змісту та показників магістерської підготовки.

Список використаних джерел

1. Батечко Н. Сучасна магістратура в Україні як акмесинергетична система / Н. Батечко // Освітологія. - 2014. - Вип. 3. - С. 45-52.
2. Гура О.І. Якість професійної підготовки педагогів у вищих навчальних закладах, проблемний аналіз. Ціннісні пріоритети освіти у XXI ст. орієнтири та напрямки сучасної освіти : матеріали II Міжнародної науково- професійної конференції. 2-5 жовтня 2005 року, м. Луганськ / О.І. Гура . - Частина 2 . - Луганськ, 2005.
3. Магистратура в педагогическом университете: из опыта проектирования магистерских программ. - СПб.: Образование, 2007. - 134 с.
4. Мачинська Н.І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів педагогічного профілю : монографія / Н.І. Мачинська. - Львів: Льв ДУВС, 2013. - 416 с.
5. Попков В.А., Дидактика высшей школы / В.А. Попков, А.В. Коржуев. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 192с.
6. Сисоєва С.О. Розвиток особистості в умовах постіндустріального суспільства // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Українсько-Польський журнал. За ред. І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. - Т. III. - Київ: Ченстохова, 2001, с. 395-404.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2015 р.

САВЧЕНКО Н.

Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, Украина

МАГИСТРАТУРА КАК ОДНО ИЗ ВАЖЕЙШИХ НАПРАВЛЕНИЙ ОБНОВЛЕНИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье определяются организационно-методические принципы профессиональной подготовки будущих преподавателей вузов путём сопоставления опыта и перспектив.

Ключевые слова: образовательно-профессиональная программа, научно-педагогические работники, система подготовки, магистратура

SAVCHENKO N.

Kirovograd state pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko

THE MASTER'S DEGREE AS ONE AMONG THE MOST IMPORTANT DIRECTIONS PACK

In the article turn out organizationally methodical principles of professional preparation of future teachers of institutes of higher. Necessity of integration of Ukraine for outer social space, in a change in the market of labour it is needed the revision of going near preparation of specialists at higher school and monitoring of efficiency of the carried out measures. For today at naukovo-teoretichnomu and applied level does not have the expressly certain system of preparation of teacher of higher educational establishment, indexes of its quality, awareness of specific of maintenance of educational process, his difference, from professional preparation of teacher. Becoming and development of city council for today is one of major directions of update of the system of higher professional education in the context of providing of the specialized fundamental preparation of highly skilled scientifically research and pedagogical shots. Because exactly this institute must execute such basic functions as: educational, that foresees a capture students knowledges necessary for successful implementation of certain types of professional activity; naukovo-doslidnu, directed on mastering of research activity in the sphere of scientific knowledge; professional -- that foresees preparation to pedagogical activity in higher educational establishment. Pedagogical component of preparation, in opinion of scientists largely invariant and does not depend on that, what discipline and what profession a future teacher will lay out after. The constituents of pedagogical preparation must be: special course of pedagogics of higher school, forms and methods of pedagogical activity, facilities of decision of various pedagogical situations.

Keywords: *educationally professional program, scientifically pedagogical workers, system of preparation, city council*